

2023 Depremleri Sonrasında 'Birlikte Yaşama Kültürü' Bağlamında 'Hataylılık' Kent Aidiyeti ve Yerellik

Aylin Eraslan^{1*}

* Sorumlu Yazar / Corresponding Author:

Aylin Eraslan

Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi

Fen- Edebiyat Fakültesi, Antropoloji Bölümü

Hatay/Türkiye

E-posta/ E- mail: hatayayel@gmail.com

Alındı/Received: 30 Nisan / April 2024

Düzeltildi/Revised: 7 Haziran/ June 2024

Kabul/Accepted: 13 Haziran/ June 2024

Yayımlandı/Published: 30 Haziran / June 2024

¹Doc. Dr.Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Antropoloji Bölümü, Hatay-Türkiye

Öz

Hatay, Şubat 2023'te gerçekleşen depremlerin ardından hasar almış, kentte çok sayıda can ve mal kaybı yaşanmıştır. Hataylıların bir kısmı kenti terk etmek zorunda kalmıştır. Bu çalışmada amacım, 6 Şubat Kahramanmaraş ve 20 Şubat Hatay depremlerinin, kenti terk etmek zorunda kalan Hataylıların en eski dönemlerden buyana süreç içerisinde etkileşime bağlı olarak birlikte inşa ettikleri *Hataylılık* ve *birlikte yaşama kültürüne* ilişkin duygu ve düşünceleri üzerindeki etkilerini anlamaya ve anlatmaya çalışmaktır. Bu çalışmada nitel araştırma yöntemi, derinlemesine mülakat ve katılımcı gözlem teknikleri kullanılmıştır. 10 kadın ve 5 erkek toplam 15 kişiyle Eskişehir'de yüz yüze ve Türkiye'nin birçok iline göç edenlerle ise çevrimiçi görüşülmüştür. Alan araştırması 8-15 Nisan 2024 tarihinde gerçekleştirilmiştir. Anlatılarda *Hataylılık* ve *birlikte yaşama kültürüne* yönelik duyguları temsil eden ifadelerin yoğunluğu dikkat çekicidir. Elbette bu denli yoğun duyguların açığa çıkmasında yaşanan deprem felaketinin etkisinin olduğu düşünülebilir. Ancak bu kısmen doğrudur. Bu çalışmada, *Hataylılık* deprem sonrası yaşanan romantik bir duygu yoğunluğundan çok daha fazlası olduğu öne sürülmektedir. Hatay'ın *kadim* tarihine bakıldığında kentin, en eski ticaret yollarının kesiştiği noktada yer alması birçok halkı kendine çekmiş, kente ticaret amacıyla gelenler bir süre sonra kente kalıcı olarak yerleşmişlerdir. Hatay, bir arada yaşayan halkların ortak yaşam alanlarında etkileşime bağlı olarak *farklılıklara saygı* *duyma* ve *bir arada yaşama kültürü* geliştirdikleri ve bugün dünyada *medeniyetler şebri* olarak ifade edilen *örnek* bir kente dönüşmüştür. Öte yandan Hatay'ın Atatürk'ün, Tayfur Sökmen'in ve Hataylıların çabalarıyla anavatana katılması, kente olan bağlılığı ve aidiyeti daha da arttırmış ve kenti bu yönüyle *özel* kılmıştır. Çalışmanın bulguları genel olarak değerlendirildiğinde deprem sonrasında belirgin bir şekilde ön plana çıkan kent aidiyeti ve bağlılığının tarihsel ve ilişkisel bir süreç içerisinde inşa edilmiş ve yüzyıllardır kuşaklar arasında aktarılan *birlikte yaşama kültüründen* doğduğu ve deprem sonrasında daha da belirgin bir hale geldiği söylenebilir. Buna ek olarak, anlatılarda mutfak kültürü, yer'e bağlılık ve birlikte yaşama kültürüne yönelik üç ana tema göze çarpmıştır.

Anahtar Sözcükler: deprem, aidiyet, birlikte yaşam kültürü, Hataylılık, Sosyal Antropoloji

"Hatayness", Urban Belonging and Locality within the Context of "Culture of Living Together" after the 2023 Earthquakes Abstract

Hatay was damaged after the earthquakes of 2023 February, and many lives and property were lost in the city. Some Hatay residents were forced to migrate from the city. In this study, my aim is to try to understand and explain the effects of the earthquakes of 6 February Kahramanmaraş and 20 February Hatay on the feelings and thoughts of Hatayans who had to leave the city on their feelings and thoughts about Hatayness and the culture of living together, which they have built together in the process of interaction since the earliest periods. In present study, qualitative research method, in-depth interview and participant observation techniques were employed. Fifteen people, comprising five men and ten women were interviewed in-person in Eskişehir, while those who migrated to other cities in Türkiye were interviewed over online. The field survey was conducted on 8-15 April 2024. It is remarkable how strongly the narratives' depictions of Hatayness and culture of living together are expressed. Of course, one could assume that the occurrence of such strong emotions was influenced by the earthquake tragedy. However, this is only partially true. It is stated in present study that Hatayness is much more than just a romantic intensity of feeling that one feels following an earthquake. Looking at the ancient history of Hatay, the city's strategic location at the intersection of the oldest trade routes attracted many people, and those who came to the city for trade purposes settled in the city eventually. Hatay has become a model city, known as the city of civilizations in the modern world, where people living together have developed a culture of coexistence and respect for diversity via interaction in shared living areas. Moreover, the fact that Hatay joined the motherland through the efforts of Atatürk, Tayfur Sökmen and the Hatayans any further increased the loyalty and belonging to the city and made the city special in this regard. When the findings of the study are evaluated in general, it can be said that urban belonging and loyalty, which came to the forefront in the aftermath of the earthquake, arose from the culture of living together, which was built in a historical and relational process and passed down between generations for centuries, and became even more prominent after the earthquake. In addition, three main themes emerged in the narratives: culinary culture, attachment to place and the culture of living together.

Key Words: Earthquake, belonging, culture of living together, Hatayness, Social Anthropology

Atıf için/ Cite as:

Eraslan, A. (2024). 2023 Depremleri sonrasında 'birlikte yaşama kültürü' bağlamında 'Hataylılık' kent aidiyeti ve yerellik, *Antropoloji*, (48), 59-73.

<https://doi.org/10.33613/antropolojidergisi.1475826>

Giriş

İnsan, toplum içinde yaşama içgüdüsüne sahip bir varlıktır. Diğer bir anlatımla toplumsallık insana özgüdür. Kültür de bu toplumsal yaşamın bir ürünüdür ve kimliği içerisinde yaşadığı toplumsal yapıyı şekillendirir. Toplumsallığın boyutu genişledikçe birey çoklu kimliklere sahip olmaktadır. Bu çoklu kimliklerden biri de kolektif kimliktir (Emiroğlu ve Aydın, 2003, s. 471). Yapıcı (2004), kolektif kimliği aynı grup içerisindeki bireylerin ortak aidiyetleriyle ve benzerlik üzerinden inşa edildiği ve bunun bilincinde olduğu kimlik şeklinde açıklamaktadır (akt. Özgül, 2017, s. 392). Ortak tarihsel bellek veya kültürel mirasın sonucu olan kolektif kimlik bir mekâna içkindir. Bireyler kuşaklar boyu yaşadıkları bu mekânla bağ kurarlar. Bu bağlar genellikle tarihsel, mekânsal ve sosyal ilişkiler bağlamında inşa edilmiş kültürel yapılarıdır (Miller, 2006, s. 217). Mekâna yönelik oluşan duygular ise aidiyet duygusuyla ilişkilidir. İnsanlar mekânı ‘yer’e, ‘yer’i de duygularla inşa ederler ve bu yere aidiyetle bağlanırlar. ‘Ev’ olarak bilinenler de dâhil olmak üzere ‘yer’ler (ev, mahalle veya şehir), değişen derecelerde aidiyete yol açan sosyal ilişkiler dizisinden oluşur. ‘Yer’ler, ancak kendilerinin inşa edildiği daha geniş sosyal ilişkiler dikkate alınarak anlaşılabilir benzersiz ve değişken kimliklere sahiptir (McCreanor, 2006, s. 197). ‘Yer’ aynı zamanda tüm duyuyla ve fiziksel bedenlerle etkileşim halindedir. Durağan değil akışkan, etkileşimli ve sosyal yaşamın temel bir parçasıdır. Yaşamın ritmine göre yerler yoğun bir ilişkiler ağının parçası haline gelir (Bennett, 2014, s. 32). Bu durum kent kimliğinin oluşmasında ve kent aidiyetinin gelişmesinde önemli ölçüde belirleyici olmaktadır. Kimliğin ilk ilkesi, kimliği sürdürme ve koruma arzusudur. Böylelikle topluluk kimliği geçmiş ve şimdiki benlik kavramları arasında bir duruma sahip olur. Bu öz-çevre ilişkileri bir yaşam tarzıdır ve bu kişiyi eviyle mekâna dayalı sürekliliğe ve mekâna uyumlu, kendine özgü türden bir ilişkiye sahip olarak kurar (Twigger-Ross ve Uzzell, 1996, s. 207). Bu noktada kent kimliği, “uzun bir zaman diliminde şekillenerek, kentin coğrafi içeriği, tarihi dokusu, kültürel düzeyi, mimarisi, yerel gelenekleri ve kentlilerin sahip olduğu birbirinden farklı hayat tarzı gibi birden çok faktörün etkisi altında kalır. Söz konusu etmenlerin farklılığı ise her kenti birbirinden ayırır ve kente özgün kimliğini kazandırır” (Güner vd., 2016, s. 91). ‘Yer’ kimliklerinin inşası ile aidiyet alanları yan yana gelebilir. Yerel aidiyet, kolektif davranışa katkıda bulunur ve kimlik anlatılarının oluşumu ve bağlılıkların gerçekleşmesi şeklinde görülebilir (Tomaney, 2015, s. 1-2). Mekân bağlılığını,

insanların belirli ortamlarla kurdukları, kalma eğiliminde oldukları, kendilerini rahat ve güvende hissettikleri duygusal bağ olarak tanımlanabilir. Bu duygusal bağ, boyut ve işlev bakımından farklılık gösteren yerlere karşı geliştirilebilir: ev, mahalle, şehir, eğlence ortamları, topluluklar, kırsal yerlerdir. Coğrafi anlamda, kişi çok farklı özelliklere sahip yerlere bağlı hissedebilir, ancak yer bağlılığı diğer değişkenlerin yanı sıra hareketlilik, ikamet süresi, ortak anlamlar ve sosyal aidiyetten kaynaklanır (Hernandez vd., 2007, s. 310).

Bireyler mekânı ‘yer’e yerini ise ‘eve’ dönüştürürler. Bir bakıma ‘ev’ insanların kendilerini ontolojik olarak var olma serüveninde kendini güvende hissettikleri, kendilerini teslim ettikleri önemli bir ‘yer’dir. Bu var oluş biçimi kimliğin de bir parçasını oluşturmaktadır. Dolayısıyla bunun kaybı bireylerde psikolojik güçlükler sebeptir olduğu söylenebilir. Bireyin kendi yeri, özelleştirilen bir yer olarak, mahremiyet ve kimlik alanıdır, bu yüzdendir ki bu yer dışına itilme, taşınma gibi olaylar insanın kimliğine bir müdahale gibi hissedilir (Bilgin, 2011, s. 20-28). Bu ilişki sosyal hayatı derinden etkiler ve şekillendirir. Aidiyet bir bakıma, daha önce de bahsettiğimiz gibi ontolojik olarak insanın güven arayışıyla ilişkilidir. Bilinmezliğin içerisinde sığınılan bir liman gibidir. Hiruy’a göre (2009, s. 102) de aidiyet duygusu, bir yere veya topluluğa verilen sübjektif, duygusal bir tepkidir ve çevremizdeki dünyaya fiziksel katılım gibi pratik meselelerden ve eğilimlerimizin somutlaşmış doğasından doğar. Bireyler aidiyet kaygıları, aynı anda hem ‘evde’ hissetme hem de ‘güvende hissetme’ şeklinde ifade edilebilir. Bu durum Giddens (1990)’ın ontolojik güvenlik tanımını içeren ‘çevremizdeki dünyaya duyduğumuz duygusal güvenle ilişkilidir (akt. Williamson, 2016, s. 12).

Aidiyet kavramı bireyin kendini nasıl konumlandığına ve anlamlandırdığına bağlı olarak insana, nesneye, mekâna, komşuluk ilişkilerine, kültüre, eşit sosyal tabakalara dayalı olarak da inşa edilebilen akışkan bir kavramdır. Aidiyet kavramı bağlılık açısından ele alındığında ise duygusal ve mekânsal boyutta bireyin nereye, neye, nasıl ait olduğunu tanımlarken bir yandan da bireyin hangi duygulardan, inançlardan, kim olduğundan da etkilenmektedir. Bireyin doğumu aracılığıyla bir aileye, bir topluluğa, bir toplumsal düzene mensubiyeti başlamakta ve böylelikle kök salmaya başlayan aidiyet kavramı; ilerleyen süreçlerde hem bir zorunluluk hem de bir tercih olarak nitelendirilebilecek konuma gelmektedir (Sözer, 2019, s. 420-421).

Miller (2003, s. 216), aidiyet duygusunun ölçülmesinde ne tür kriterlerin kullanılabileceği

konusunda ciddi anlaşmazlıklar olduğunu belirtmiştir. Aidiyet konusunda tartışılan konu görüşmecilerin kendi aidiyetlerine ilişkin ifadelerinin samimiyeti değil daha ziyade bu düşüncelerinin doğru olup olmadığıdır. Elbette bazı insanların kendilerini ait ya da ait hissetmedikleri gerçektir. Ancak sorun, duygulardan bağımsız olarak onların gerçekten ait olup olmadığını anlamaktır. Bu yaklaşımdan iki sonuç çıkmaktadır. İlki ait olmak sadece bir aidiyet hissine veya duygusuna sahip olmak değildir; ikincisi ise ait olma bir bakıma bu duygulardan bağımsız olma durumudur. Burada yapılması gereken aitliği tanımlamanın ve açıklamanın bir yolunu bulmaktır. Bu noktada Miller (2003, s. 217), gerçek anlamda ait olmanın, saf duygudan çok daha derin olduğunu iddia eder. 'Kim' ve 'ne' olduğumuza dair ontolojik bir şey olmalıdır. Diğer bir anlatımla açıkça farkında olsak da olmasak da aidiyetin bir şekilde kimliğimizin bir parçası olduğunu iddia etmektedir. Konuşmalarda geçen 'biz' ve 'bizim' ifadelerinin tesadüfi olmadığını, bu zamirin ve iyelik halinin kullanılmasının bir kimlik ve aidiyet taşımak anlamına geldiğini belirtmiştir. Şu ana kadar yapılan çalışmalar bireyin aidiyet duygusunu sosyal, tarihsel ve coğrafi bağlarla gerçekleştirdiğini ortaya koymaktadır. Buna göre, sosyal bağlarla belirli bir topluluğa bağlanma, tarihsel bağlarla geleneklerimizle ya da geçmişimizle ilişkili kurulan bağlara ve son olarak da coğrafi bağlardan da belirli bir bölgeye ya da meskene yönelik kurulan bağlar kastedilmektedir. Bu yaklaşımdan hareketle hepimiz yaşadığımız dünyada içinde bulunduğumuz topluma, tarihimize ve yerelliklerimizle ilişki içinde olmamız nedeniyle aitiz. Miller'e göre (2003, s. 218) aidiyet dışsal bir şeyle-kişinin topluluğu, tarihi veya yerelliği gibi- doğru bir ilişki olarak anılsa da bunlardan çok daha fazlasıdır. Burada mesele öznenin nesneyle olan bağlantısı değil kim ve ne olduğumuza dair ilişki türüdür. Aidiyet, refahtan türetilen bir varoluş halidir. Dünyadaki varlığımız hakkında kendimizi iyi hissetmemizi sağlayan doğru ve uygun bir ilişkidir. Dolayısıyla asgari bir aidiyet anlayışı kişinin içinde bulunduğu toplumla, kendi geçmişiyle, bulunduğu yerle doğru ilişki içinde olması olarak anlaşılabilir.

Miller'in aidiyet tanımı bu kavramın anlaşılmasında derinlikli bir analitik çerçeveye ihtiyaç olduğunu ortaya koymaktadır. Burada vurgulanan nokta aidiyet duygusunun anlaşılması için bireylerin samimi hislerinden çok daha fazlasına ihtiyacımız olduğudur. Bireyin tarihsel süreç içerisinde içinde yaşadığı coğrafyayla ve toplumla kurduğu güven ve uyumlu bir ilişkinin sonucunda ortaya çıkan ve bireyler tarafından farkında olunsun ya da olunmasın

biz, bizler, bizim şeklinde ifadelerle anlaşılabilen karmaşık bir duygudur. Dahası bu duygu, varoluşsal olarak bireyin yaşadığı dünyaya yönelik kendini güvende hissettiği ve zamanla tanıdık, bildik kıldığı bir alana işaret etmektedir. Bu alan ve bu alana olan bağlılık kimliğin önemli bir parçasını oluşturduğu gibi ontolojik bir var oluştan doğan duyguyu da ortaya çıkarmaktadır. Örneğin doğal afet, savaş vb. toplumsal ve kitlesel olaylar sonucunda bölgeden aniden ve gönülsüz ayrılmak zorunda kalan bireylerde durumun yarattığı ağır travmalar ve toplum içinde *sıla hasreti, bitmeyen yas* vb. kavramlarla dışa vuran psikolojik yansımalar, bireyin aidiyet duygusunun tarihsel süreç içerisinde, yaşanan toplumla bir bağ oluşturduğunu ve bunun kaybının yarattığı psikolojik sonuçları ortaya koymaktadır. Yalçın (2017, s. 58-59) da göç sonucunda bireylerin sosyal bağları kaybetmelerinin bir sonucu olarak yaşadıkları psikolojik sorunları şu şekilde ifade etmektedir:

Göçün ilk çağrıştırdığı şey, geride bırakılan her şeye karşı hissedilebilen yoğun bir özlem duygusudur. Özellikle ilk dönemlerde gözlenen bu duygunun yoğunluğu, yaşam koşulları iyileşse de bazı insanlarda hiç azalmadan yıllarca sürmektedir...Bu duygu, göç eden insanların sevdiği kişilerden ve mekânlardan (ev, okul, iş yeri vb.) ayrıldığında verdiği tepkidir. Sevdiklerini ve fiziki çevrelerini kaybeden bireylerin yaşadığı üzüntü öyle derindir ki, bir çeşit keder, olarak görülür. Bu özlemi çekenler oldukça güçlü somatik belirtiler (mide ağrısı, iştahsızlık, uyku bozukluğu, baş ağrısı vb.) gösterebilmekte, dikkat dağınıklığı, dalgınlık, kayıtsızlık yaşayabilmektedirler. Bireyin yaşadığı yere bağlanması, kendini orada iyi ve güvende hissetmesi aidiyet ihtiyacıyla ilgilidir. Ait olma önemli bir ihtiyaçtır. İnsanlar bir yandan sosyal bağ kurmak için çabalarlarken bir yandan da bu bağları korumak için çaba sarf ederler. Sahip oldukları sosyal bağın kopmasına direnç gösterirler. Çünkü yitirilen sosyal bağ, kişiyi mutsuz eder. Sorun bağı kaybetmektir...Bu durumun sonucunda ortaya çıkan sosyal acının beyinde yol açtığı durum, fiziksel acıninkine benzerdir.

Bu ve benzeri hisler deprem sonrasında ağır hasar alan Hatay'ın merkez ilçesi Antakya'da evlerini, sokaklarını, mahallerini, sevdiklerini kaybeden

ve can havliyle şehri terk etmek zorunda kalan görüşmecilerin göç ettikleri yerlerde her ne kadar iyi karşılansalar da uyum sağlamada psikolojik olarak güçlük yaşadıkları, 'Antakya'dan uzaklaşınca nefes alamıyorum', 'canım acıyor', 'Antakya'nın kokusunu özleyorum' vb. anlatılarda göze çarpmaktadır.

Gereç ve Yöntem

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Veriler ise derinlemesine mülakat ve katılımcı gözlem teknikleriyle elde edilmiştir. Eskişehir ve Türkiye'nin diğer birçok iline göç etmiş Hataylılara çevrimiçi ve yüzyüze yarı yapılandırılmış sorular sorulmuştur. Deprem nedeniyle Eskişehir'e göç etmiş Hataylılarla Şubat 2023 tarihinden bu yana gündelik hayatın akışı içerisinde zaman zaman bir araya gelmiş, yapılan sohbetlerde kente duyulan özlem, *Hatay*, *Hataylı* ve *Antakyalı olmak* vb. duygu ve düşüncelerin ön plana çıkması dikkatimizi çekmiş ve konunun ayrıca çalışılması yönünde bir fikir oluşmuştur. Konunun ele alınmasının diğer bir nedeni ise depremden sonra Türkiye'nin birçok iline dağılan Hataylıların kentlerine olan bağlılıklarını vurgulayan çok sayıda haberlerin yazılı ve görsel basında yer almasıdır. Bu nedenle konuya ilişkin 20 Hataylıyla görüşülmüş, birbiriyle örtüşen benzer ifadelerle karşılaşılması nedeniyle çalışmada 15 görüşmecinin anlatısına yer verilmiştir. 10 kadın, 5 erkek toplam 15 kişiyle görüşme yapılmıştır. 8-15 Nisan 2024 tarihleri arasında başlatılan çalışmada Eskişehir'de ve farklı illere göç etmiş Hataylılarla derinlemesine mülakat gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler, soruların doyuma ulaştığı noktada sonlandırılmıştır. Görüşmecilerin deprem öncesinde Hatay'ın Kırıkhan, Samandağ, Antakya, Altınözü, İskenderun ilçelerinde ikamet ettikleri ve Hatay'da doğup büyüdükleri anlaşılmıştır.

Araştırmacının Şubat 2023 tarihinden bu yana Eskişehir'de ikamet ediyor olması, araştırmacının görüşmecileriyle bağ kurmasını, hayatı beraber deneyimleme olanağı bulmasını kolaylaştırmıştır. Bu doğal oluşan araştırma alanı içerisinde araştırmacı hem kendi deprem sonrası deneyimlerini hem de görüşmecilerin süreçlerini katılarak gözlem yoluyla anlama olanağı bulmuştur. Söz konusu ortam, araştırmacı ile araştırılan arasındaki *konumsallık sorununu* ortadan kaldırmış ve *güven ilişkisinin* kurulmasına büyük oranda katkı sağlamıştır.

Bu çalışmanın etik komite onayı, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurul Başkanlığı'nın 4 Nisan 2024 tarihli ve 18 sayılı kararı ile onaylanmıştır. Görüşmecilerin mahremiyetinin korunması amacıyla çalışmada

görüşmecilerin isimleri kullanılmamış bunun yerine kişiler D.H. vb. kısaltmalarla anonimleştirilmiştir.

Her birey, içinde yaşadığı kent ile karşılıklı bir ilişki biçimi inşa eder ve çoğu zaman kent insanları tarihsel, fiziki ve sosyal olarak inşa ettikleri bu ilişki çerçevesinde doğup büyüdükleri kente aidiyet geliştirir. Bireyler özellikle afet gibi kitlesel ölçekte gelişen toplumsal olaylar sonucunda kenti, yaşamsal gerekçelerle gönülsüz terk ettiklerinde bir süre sonra kentlerini mitleştirirler. Bu nedenle bu çalışmada konuyu romantik bir yaklaşımdan arındırılmış bir şekilde ele almak amacıyla görüşmecilere direk olarak kent aidiyetleri ya da kimliğine ilişkin sorular sormak yerine Miller'in (2003) aidiyet duygusunu anlamaya yönelik önerdiği analitik çerçeve kullanılmıştır. Onların söylemlerinde kent kimliğinin ve kent aidiyetinin anlaşılmasını sağlayan *biz*, *bizim* ve *bizler* vb. ifadelerine odaklanılmıştır. Buna ek olarak verilerin güvenilirliğini sağlayan diğer bir unsur ise *Hataylı* olmam ve aynı zamanda yirmi yılı aşkın bir süredir Hatay'da alan araştırması yürütmüş olmamdı. *Hataylılık* olgusunun ne demek olduğuna yönelik tecrübelerim ve önceki yıllarda alan çalışmalarımda edindiğim veriler bu kavramları anlaşılır kılmaya önemli ölçüde katkı sağladı.

Çalışmanın odağını oluşturan *Hataylı* ifadesinin kimi temsil ettiği sorunsalına açıklık getirmek gerekmektedir. Bu nedenle çalışmada sıklıkla geçen *Hataylılık*, *Antakyalılık* ve *Hataylı olmak* ifadeleri, sadece kentte doğmuş, büyümüş bireyleri değil aynı zamanda bu kentte uzun yıllar yaşamış, yaşadıkları kente aidiyet geliştirmiş ve kendilerini *Hataylı* olarak ifade eden bireyleri de kapsamaktadır.

Bu çalışmada kent kimliğini oluşturan aidiyet ve bağlılığın tarihsel ve ilişkisel olarak inşa edilen *birlikte yaşama kültüründen* doğduğu anlatılmaya çalışılacaktır. Bunu yaparken de önce Hatay kent kimliğini oluşturan sembol mekânları, ardından bir kent (Hatay) ile kentin sakinlerinin (Hataylıların) arasındaki ilişkiye değinilecektir.

Kent Kimliğine Yönelik Çalışmalar

Literatürde kent kimliğine ilişkin çok sayıda çalışmaya rastlanmıştır. Konuya ilişkin Nuri Bilgin'in *Sosyal Düşüncede Kent Kimliği* (2011) konulu çalışmasında internet ortamından derlediği verilerin analiziyle İzmir ve İzmirli olmaya ilişkin sosyal temsilleri ele alarak kent kimliğinin ve kimlik yeri olarak kentin nasıl kurgulandığı incelemiştir. Kadriye Deniz Topçu, *Kent kimliği üzerine bir araştırma: Konya örneği* (2011) çalışmasında tarihsel süreç içerisinde Konya kentinin kimlik değişimini inceleyerek kentin var olan kimliğinin geliştirilmesi ve sürdürülebilmesinde etkin

olabilecek öneriler sunmuştur. Zeliha Gül Kapaklı ise *Kent Planlamasında Kent Kimliği; Şanlıurfa Örneği* (2019) konulu yüksek lisans tezi yazmıştır. Ahmet Emrah Siyavuş *Zonguldak Kent Kimliği Bileşenlerinin Coğrafi Analizi* (2023) konulu makalesinde Zonguldak'ın kent kimliğine ilişkin verileri değerlendirmiştir. Tahsin Güner ve diğerleri, *Kent Kimliğinin Oluşturulmasında Kültürel Unsurların Önemi: Balıkesir Üzerine Bir İnceleme* (2016) konulu çalışmalarında Balıkesir kent kimliğinin şekillenmesinde kültürel unsurların önemi üzerinde durulmuştur.

Hatay'a yönelik yazılı ve görsel basında *boşgörüş şehri*, *medeniyetler kenti* vb. ifadelerle sıklıkla karşılaşılmaya rağmen literatürde *Hatay kent kimliği*'ne yönelik az sayıda çalışmaya rastlanmıştır. Hatay özelinde yapılan çalışmalar arasında Ayşe Yorulmaz'ın *Birlikte Yaşamın Kültürlerarası/Dinlerarası İlişkiler ve Eğitim Açısından Doğurguları Hatay Örneği* (2010) konulu tez çalışması yer almaktadır. Bu çalışmada Hatay'ın etno-dinsel bakımdan farklılıklar gösteren halkın bir arada yaşama deneyimi üzerinde alana dair detaylı bilgiler sunulmaktadır. Diğer bir çalışma ise Şafak Kaypak'ın *Antakya'nın Kent Kimliği Açısından İrdelenmesi* (2010) çalışmasıdır. Kaypak çalışmasında, Hatay'ın merkez ilçesi Antakya'nın kentsel değişimlerin kent kimliğini nasıl etkilediği ve bunun sosyal, mekânsal ve kültürel yansımalarını irdelemiştir. Hatay'ın kent kimliğine ilişkin diğer bir çalışma da Alim Koray Cengiz'in *Bi(r)Yerli Olmak: Anlatılar ve İmgeler Üzerinden Antakyalılık* (2016) konulu doktora tezidir. Bu tezde sosyal antropolojik bir yaklaşımla anlatılar ve simgeler üzerinden *Antakyalılık* olgusu tartışılmıştır. Cengiz doktora tezinde, Antakya özelinde 'bir yere ait olmayı, bir yerli olmayı' nelerin belirlediğini anlatılar üzerinden ortaya koymaya çalışır. Yine aynı yazara ait olan *Bir Yerli Olma Bağlamında Dedikodu, Söylentiler ve Antakyalılık* (2017) konulu çalışmasında da 'Antakyalılık' olgusunu ele almaktadır. Eylem Beyazıt ise *Kent Kimliği Bağlamında Hatay Kent Aktörleri Gözüyle Kentsel Kimlikte Kırılma Noktaları* (2016) konulu doktora tezinde Hatay'da kentsel kimlik sürecine hâkim olan kırılma noktalarını ve bu kırılma noktaları üzerinden kent aktörlerinin kent kimliği algılarının ne olduğunu ortaya koymaya çalışmıştır (2016, s. 3). Fulya Doğruel'in ise *Hatay'da Çoketnili Ortak Yaşam Kültürü "İnsanîyetleri Benzer..."* (2005) konulu eseri, Hatay'ın çok kültürlü yapısına ve birarada yaşama kültürüne yönelik kapsamlı bir araştırma sunmaktadır. Konuya ilişkin sınırlı sayıda literatür olsa da bu çalışmalar genel olarak değerlendirildiğinde, *Hataylılık*, *Antakyalılık* ve *Hatay kent kimliği*ne ilişkin alan araştırmasına dayalı geniş ölçüde veri sunduğu görülmektedir.

Birlikte yaşama kültürünün ele alındığı bu çalışmayı diğerlerinden farklı kılan unsur ise Şubat 2023 Maraş ve Hatay depremlerinden sonra gerek Hatay'dan göç etmek zorunda kalan Hataylıların anlatılarında ön plana çıkan gerekse basında sıklıkla yer alan *Hataylılık* ve *kent aidiyeti* olgularına yönelik duygu ve düşüncelerin neler olduğununun sürülmüş olmasıdır. Bu nedenle söz konusu depremlerin, Eskişehir'e göç etmiş ve Türkiye'nin birçok iline dağılmış Hataylıların *birlikte yaşama kültürüne* ilişkin duygu ve düşünceleri üzerindeki etkileri anlaşılmasına çalışılmıştır. Buna ek olarak *Hataylılık* kavramlarının ne olduğuna ve ne hissettirdiğine yönelik sorulara da cevaplar aramaya çalışılmıştır.

Hatay Kent Kimliğinin Alametifarikası

Hatay tarih boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yapmış birçok kültürün bir arada yaşadığı *barışın*, *kültürün* ve *boşgörünün* diğer bir deyişle *birlikte yaşama kültürünün* sembolü haline gelmiş,¹ Hatay 2017 yılında UNESCO tarafından Yaratıcı Şehirler Ağı kapsamında Gastronomi şehri seçilmiştir². Hatay'ın kadim tarihi bize kültürel çeşitliliğin coğrafik konumuyla ilişkisi olduğu izlenimini vermektedir. Eski dönemlerden bu yana ticaret yollarının kesiştiği noktada yer alması, bu coğrafyayı çekici kılmış, birçok medeniyetin bir arada yaşadığı merkeze dönüştürmüştür. Hatay'ın kent tarihine ilişkin literatüre bakıldığında Ataman Demir'in *Çağlar İçinde Antakya* (1996) eseri ile *Antakya ve Antakya Tarihinde Bir Dönem (1098-1268)*, (1998) çalışması kentin tarihi dokusunu detaylarıyla anlatmaktadır. Bu çalışmalarda, Demir *Doğu'nun Kraliçesi* olarak nitelendirdiği Antakya'nın en eski zamanlardan buyana ticaretin merkezi olduğunu ve bu nedenle kenti *refah seviyesi yüksek görmüş geçirmiş bir kent* olarak tanımlamıştır:

Uygurulukların beşiği Anadolu'nun güneyinde, yirmi üç asırlık geçmişiyle, zengin ve görkemli bir uygarlık mirasına sahip güzel bir kent. Bugünkü mütevazı yaşantısını, asırlar önce yaşadığı debdebeli uzun bir geçmişin hatıraları ve kalıntıları içinde sürdüren, görmüş geçirmiş eski bir kent... Seleucus Krallığı'na, üç, üç buçuk asır başkentlik yapmış, antik çağın en büyük kültür ve ticaret merkezlerinden biri: Antiochia. Coğrafi konumu, doğal güzellikleri,

¹ Hatay İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. (2024). Hatay Broşürü. <https://hatay.ktb.gov.tr/Eklenti/103881,hatay-brosur-turkepdf.pdf>0. Erişim 04.06.2024.

² UNESCO Türkiye Milli Komisyonu. (2024). UNESCO Yaratıcı şehirler ağı. <https://www.unesco.org.tr/Pages/88/129/UNESCO>. Erişim 04.06.2024.

iklimi, ticarî ve askerî önemi nedeniyle Roma çağında, imparatorların gözdesi olmuş, mabetler, hamamlar, anıtlar, kolonadlı geniş caddeler, tiyatrolar ile bezenmiş, mahalleleri, teraslanmış yamaçlardaki görkemli villaları ve yüzbinlere varan nüfusu ile Roma ve İskenderiye'den sonra imparatorluğun üçüncü büyük metropolü, o çağlarda Doğunun Kraliçesi olarak anılan: Antakya (Demir, 1998, s. 24).

Hatay'ın coğrafik konumuna baktığımızda önemli ticaret yollarının kesiştiği noktada yer aldığı görülmektedir. Tarihi kayıtlara bakıldığında özellikle Antakya'nın konumu itibarıyla Anadolu ile Mezopotamya arasında ticaret bakımından belirleyici bir merkez haline gelmiş olduğu anlaşılmaktadır. Kentin, Baharat ve İpek Yolu'nun kesiştiği noktada yer alması, limanları ve bu limanlara ticaret yapmak amacıyla gelen halkların konakladığı, buluştuğu ve kendilerine mesken ettiği bir kenttir (Güler, 2023, s. 159-160). Gündüz ve Gülcü (2009, s. 296), Osmanlı döneminde Antakya'nın Doğu-Batı ticaret yolundaki güzergâhta bulunmasının kentin ticaretinin canlılığını arttırmış olduğunu ve bu nedenle Antakya şehrinde bedesten (103 dükkânlı), han (50 odalı, 2 dükkânlı), dükkân, hamam ve pazar yerleri vb. birçok ticarî mekânların tesis edildiğini belirtmiştir. Benzer şekilde Güngördü (2020, s. 7), özellikle Osmanlı ve Türk dönemlerinde Antakya'nın *Sancağ Merkezî* olarak nitelendirilmesinin Antakya'nın ticaret merkezi olmasından kaynaklandığını, 18. yüzyıl sonrasında ise Süveyş Kanalı'nın açılması ve coğrafi keşifler sonucunda Doğu Akdeniz Ticaret Yolu'nun yön değiştirdiğini ve Antakya'nın ticaret merkezi olma özelliğini yitirdiğini vurgulamıştır.

Tarihi Uzun Çarşının bulunduğu alan ve çevresi M.Ö. 300'lerden bu yana Antakya'nın ticaret bölgesi olmuştur ancak bugünkü bilinen Tarihi Uzun Çarşı M.S. 700'lerde kentte Arap Hâkimiyetinin başlamasıyla gerçekleşmiştir. O döneme kadar Hristiyanlaşmanın olduğu kentte Araplaşma ve İslamlaşma süreci başlamıştır. Agoraların yerine yeni ticaret bölgeleri oluşturulmuştur. Arap üslubunda sütunlu caddeler inşa edilmiştir. Tarihi Uzun Çarşının izleri Osmanlı Devleti döneminde gerçekleşmiştir. Osmanlı döneminde Uzun Çarşı çevresinde ve Ulu Cami civarında arastalardan oluşan bir çarşı gelişimi görülmektedir (Güngördü, 2020, s. 9).

Yerel halkın sosyalleştiği, kaynaştığı, alışveriş yaptığı Antakya'nın en işlek yeri olan ve halk tarafından *Uzun Çarşı*, *Kapalı Çarşı*, *Köprübaşı* olarak ifade edilen, Asi nehrinin kenarında konumlanan *Eski Antakya* olarak da adlandırılan bu bölgenin binlerce yıl önce de ticaret alanı olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır. *Kentin kalbi* olarak nitelendirilebileceğimiz Tarihi Uzun Çarşı'nın kent kimliğinin oluşmasında önemli bir etken olduğunu söylemek mümkündür. En eski dönemlerden bu yana devam eden ticaret faaliyetlerinin oluşturduğu etkileşim ortamının yerel halk ile ticaret amacıyla gelen ve bir süre sonra kalıcı olan halkların birbirleriyle etkileşim kurmalarına, birbirlerinin kültürlerini, yaşam biçimlerini tanımalarına zemin hazırlamış olmalıdır. Ticaretin uzlaşmayı ve esnek olmayı gerektiren doğası kendini toplumsal yapıda da göstermiştir. Bu bahsi geçen kadim birlikteliği Tarihi Uzun Çarşı'da bir arada bulunan esnafın birbirlerine gösterdikleri iş birliği ve dayanışmadan anlamak mümkündür. Bu durumu yansıtan çok sayıda arastaların³ olduğu Tarihi Uzun Çarşı, birçok grubun uzmanlık alanlarına göre iş yeri açtığı ve birbirleriyle iletişim, etkileşim ve dayanışma içerisinde oldukları, birbirleriyle sosyalleştikleri, birbirlerini tanıma olanağı buldukları ve birbirlerinden alışveriş yaptıkları bir mekâna dönüşmüştür. Uzun Çarşı esnafının birlikteliği ve dayanışması dini ritüellerin gerçekleştirilmesi sırasında gözlemlenebilmektedir. Uzun Çarşı etrafında konumlanan Tarihi Ulu Cami, Saray Caddesi'nde yer alan Rum Ortodoks Kilisesi, Kurtuluş Caddesinde bulunan havra gerek çarşı esnafının gerekse kent sakinlerinin ibadetlerinde ve bayramlarda sıklıkla kullandıkları kutsal sembol mekânlardır. Bir arada yaşayan çarşı esnafı birbirlerinin kutsal günlerinde bayramlaşır, ihtiyaç halinde birbirlerine dükkânlarını emanet ederlerdi (Eraslan, 2015, s. 145). Buna ek olarak Kurtuluş caddesinde bulunan Affan Kahvesi de bir arada yaşayan birçok cemaatin bir arada sosyalleştikleri mekânlar arasındadır.

Hatay'ın kent kimliğini yansıtan diğer sembol mekânlardan biri de Antakya'nın Kurtuluş Caddesidir. Bu cadde dünyanın ilk aydınlatılan caddesi olma özelliği göstermektedir. Habib-i Neccar Cami ise Anadolu'nun ilk camisidir. Antakya'da bulunan diğer tarihi camiler ise Sarımiye Cami ve Ulu Camidir. Rum Ortodoks Kilisesi, Katolik ve Protestan Kiliseleri, Havra, Hatay'ın birçok yerinde yer alan çok sayıda türbeler ve bunlardan en çok bilinenleri arasında Antakya, Harbiye ve Samandağ'da yer alan

³ Arasta, çarşının içerisinde aynı meslek gruplarının bir arada olduğu bölümlerdir. Antakya arastası merkezinde Ulu Caminin etrafında kurulmuş bir Osmanlı kültürünün bir yansımasıdır (Güngördü 2020, s.4).

Hızır Türbeleri Hatay'ın çok kültürlü yapısının bir arada yaşamalarını sağlayan diğer sembol yapılarıdır. Ayrıca İsa'nın 12 havarisinden biri olan St. Pierre, Antakya'ya M.S. 40-29 tarihleri arasında gelmiş ve Hıristiyanlığı yaymaya çalışmıştır. İlk dini toplantının yapıldığı bu kilisede cemaat ilk kez Hıristiyan adını almıştır. Bu nedenle St. Pierre Kilisesi Hıristiyanlığın ilk kilisesi olarak bilinmektedir. 1983 yılında Papa VI. Paul tarafından Hıristiyanlar için Hac yeri ilan edilmiştir. Her yıl 29 Haziran'da Katolik Kilisesince burada bir ayin düzenlenmektedir.⁴

Hatay, eski bir yerleşim yeri olarak birçok medeniyete ev sahipliği yapmış ve en eski toplumlardan günümüze kadar kesintisiz olarak iskân edilmiştir. Roma, Pers, Bizans, Selçuklu, Haçlı, Memluk ve nihayet Osmanlı hâkimiyetine girmiş, I. Dünya Savaşı'ndan sonra 1918-1939 yıllarında önce Fransız manda yönetiminde kalmış, ardından bağımsız Hatay Devletine başkentlik etmiştir. Atatürk'ün Adana'ya yaptığı bir gezi sırasında bir grup kız çocuğunun *Büyük Gazî, bizî de kurtar! Bizî de hürriyete, anavatana kavuştur* ifadeleri üzerinde Atatürk *Kırk asırlık Türk yurdu düşman elinde esir kalamaz. Günün gelecek siz de kurtulacaksınız* şeklinde konuşmasına devam etmiştir (Dayı, 2002, s. 332-333; Özkaya, 2022). Bu konuya ilişkin Atatürk'ün *Hatay benim şahsi davamdır* ifadesi Atatürk'ün Hatay'ın anavatana kavuşmasındaki kararlılığını göstermektedir (Birsell ve Özkaya, 2012, s. 344; Dayı 2002, s. 336; Özkaya Duman, 2017; Payaslı ve Özkaya, 2020, s. 14). Hatay, Atatürk'ün askeri ve diplomasi dehasıyla Türkiye Cumhuriyeti'ne katılmış, Antakya yeni kurulan Hatay ilinin merkez ilçesi olmuştur (Demir, 1998, s. 25; Özkaya Duman, 2019). Tayfur Sökmen'in anma töreninde Mehmet Mursaloğlu'nun 03.03.2021 tarihinde yaptığı konuşma o dönemi, Hataylıların Hatay'ın anavatana katılması sürecinde verdiği mücadeleyi anlamada ve Hatay kent kimliğinin oluşmasında belirgin bir şekilde öne çıkan *Hataylılık bilincinin* sürdürülmesine nasıl katkı sunduğunu anlamamızı sağlaması açısından önemlidir:

Tayfur Sökmen'in Hatay mücadelesinde, en çok üzerinde durduğu ve kurtuluş yolu olarak gördüğü, Hatay'da yaşayan bütün cemaatlerin birlik ve beraberlik içinde Hataylılık anlayışını gerçekleştirmektir. 1938 yılında *Sen, ben yok biz varız* sözünü söyleyen Tayfur Sökmen bu anlayışı hem fikri hem de fiili olarak birçok olayda göstermiş ve konuşmalarında da bunu dile

getirmiştir... Hataylılık bilinci birbirimizi sevmek birbirimizi anlamak ve birbirimizi yücelterek kardeşçe yaşamaktır... Hataylı olmak medeniyetler mozaigi Hatay'da dik durabilmek ve büyük önder Atatürk'ün kurduğu cumhuriyeti ilelebet payidar kılıp Ne Mutlu Türküm diyebilmektir.' şeklinde ifade ederek düşüncelerini dile getirmiştir.⁵

Mustafa Kemal Atatürk'ün *Hatay benim şahsi davamdır* ifadesi, Tayfur Sökmen'in *sen, ben yok biz varız* anlayışıyla Hatay'da yaşayan tüm cemaatleri kucaklayıcı tavrı Hatay kent kimliğinin önemli bileşenleridir. Görüşmeciler anlatılarında, Hatay'ın kendilerine Atatürk'ten emanet kaldığını belirtmişlerdir. Atatürk'ün kararlılığı ve Hatay halkının mücadelesiyle⁶ anavatana kavuşan ve bugün depremden ağır hasar alan Hatay'ın yeniden ayağa kaldırılmasında kendilerini sorumlu hissettiklerini belirtmişlerdir. Bu nedenle kentin kalkınmasına katkı sunmak amacıyla yaşanan güçlüklerle rağmen Hatay'a geri dönüp gündelik hayatın yeniden olağan akışına dönme sürecine katkıda bulunmak istediklerini belirtmişlerdir. Birçoğunun eğitim, sağlık, barınma vb. nedenlerle şehir dışına çıktıklarını ancak bu sürecin geçici olduğunu en kısa zamanda geri dönmek istediklerini aktarmışlardır.

Kent kimliğinin diğer bir yönü de yemek kültürüdür. Hatay'ın yemek kültürünün çeşitliliği göz önünde bulundurulduğunda bahsi geçen kültürel çeşitliliğin yemek kültürüne de yansdığı sonucuna varılabilir. *Bilmek, tanımak ve anlamak* zemininde gelişen ve çalışmada görüşmecilerin sıklıkla ifade ettikleri *insan olmak, insan ayırmamak* çatısında birleştiren bir anlayış biçiminin ontolojik olarak bilinmezliğin yerini güven ilişkilerine bırakmasının bir arada yaşamının harcını oluşturduğu söylenebilir.

Hatay'ın bugün *farklılıkları zenginlik olarak görme ve saygı duyma, esneklik ve kabullenme* kavramlarıyla ilişkilendirilen etkileşime bağlı olarak *bir arada yaşama kültürünün* süreç içerisinde oluştuğu ve bu yapının *çan, ezan ve hazan* ifadesiyle öne çıkan kentin sembol mekânlarıyla da örtüşen yapısı, kent kimliğinin bileşenleri arasındadır. *Birlikte yaşama kültürü*, yüzyıllardır farklı inançlara sahip grupların

⁴ Hatay Valiliği. (03.03.2021). Cumhurbaşkanı Tayfur Sökmen Anıldı. <http://www.hatay.gov.tr/cumhurbaşkanı-tayfur-sokmen-anildi>. Erişim 05.03.2024.

⁶ Hatay'ın anavatana katılma sürecinde Hataylılar'ın verdiği milli mücadeleye ilişkin detaylı bilgi için bkz. Özkaya Duman O. ve Payaslı V. (2020). Atatürk'ün Hatay Davasına Dair Yeni Bir Belge: "Sancak'ın Bağımsızlık Mücadelesi Broşürü" (Le SandjakLuttePour Son Independance-1936), Anavatana Katılışının 80.Yılında Hatay Uluslararası Sempozyumu Bildiriler, 4-6 Nisan 2019.Ankara.

⁴ Hatay Valiliği. İnanç Turizmi. <http://www.hatay.gov.tr/inanc-turizmi>. Erişim 05.03.2024.

sosyokültürel ve ekonomik ilişkiler çerçevesinde şekillenen Hatay'ın kendine özgü yapısını temsil etmektedir (Eraslan, 2015, s. 145).

Hataylılık ve Kent Aidiyetine İlişkin Anlatılar

Bu başlık altında görüşmecilerin anlatılarından elde edilen verilerin değerlendirilmesine yer verilmiştir. Görüşmecilere *Hataylı*, *Antakyalı* olmanın kendileri için ne anlam ifade ettiğini, *Hataylı*, *Antakyalı* olmaya yönelik deneyimlerini içeren sorular sorulmuştur. Neredeyse tüm anlatılarda kentin tarihselliğine, mutfak kültürüne, kültürel mirasına ve bir arada yaşama kültürüne yönelik ifadelerin ön plana çıktığı görülmektedir.

Mutfak Kültürüne Yönelik Anlatılar

Hatay çok farklı. Antakya Hatay medeniyetler kenti deniliyor ya. Bu neden biliyor musunuz? Farklı inançlardan aynı anda yaşayan aynı coğrafyada aynı yerde ve insanlar kardeşçe yaşayan insanlar var. Benim komşularım Hıristiyan, Ermeni her kültürden var Hatay'da. Birbirimizin bayramlarını saygıyla karşılıyoruz. Saygı ve sevgi çerçevesinde yaşıyorduk. Bizim Hatay halkı şu an daha da kenetlenecek diye düşünüyorum. Ben bir Hataylı olarak huzurluyum inanın nedenini bilmiyorum. Hatay benim için farklı. Dedelerimiz, atalarımız orada. Mesela ben diyelim ki Kapalı Çarşı'ya [Uzun Çarşı'yı kastediyor] gidiyorum köprübaşına ben orada en azından 5-6 kişiyle karşılıyorum. Tanıdık, akraba. Hatay'ın böyle bir özelliği var. Belki beni bağlayan o sıcaklık olabilir. Çocuklarım Antakya'da dönüp bakmadıkları biberli ekmeği görünce bir ara masada çok sevindiler. Dün oğlum arkadaşlarıyla meze yemiş. Hiç Hatay'daki gibi değil. Bunlar çok basit gibi görünüyor ama bu da Hatay'a dönmek için bir sebep. Bağlayan şeyler Hatay'a. Oğlum hayatında benden istemedi ama bana dün oruk yapar mısın anne dedi ben şok oldum. (A.H., kişisel görüşme, 44, kadın, lise mezunu, çalışmıyor, Samandağ, Eskişehir'de yaşıyor).

A.H.'nin anlatısında yer alan *Hatay çok farklı* ifadesiyle doğup büyüdüğü kentini *özel* bir yere koymaktadır. A.H. otantik bir yaklaşımla kenti *biricik* kılıyor ve bu kente yönelik duygularını tarihe referans yaparak birçok kültürün birarada yüzyıllardır kardeşçe yaşadıklarını, Hatay'ın *medeniyetler şebri* olduğu

yönündeki düşüncesini paylaşıyor. *Bizim Hatay*, *Ben bir Hataylı olarak* vb. ifadelerle görüşmecinin kentle aidiyet ilişkisi kurduğu anlaşılıyor. Buna ek olarak *sevgi ve saygı* ifadeleri de *bir arada yaşama kültürüne* vurgu yapmak için kullanılmıştır. Diğer öne çıkan unsur ise kentin Uzun Çarşı gibi sembol mekânlardan tesadüfen akraba, komşu, dost vb. kişilerle gerçekleşen karşılaşmaların verdiği samimiyetin kişide aidiyet ve güven duygusu oluşturduğu anlaşılıyor. Buna ek olarak yöresel yiyeceklerinin, depremden kaçarken yanlarına herhangi bir somut nesne götüremeyenler için kültürün sürdürülmesinde önemli ölçüde aracılık ettiği söylenebilir (Haboucha, 2020, s. 1). Yöresel yiyeceklere duyulan özlem ve aynı lezzeti ve tadı alamama duygusu, kent kimliğinin bir parçası olan *yer ve gıda* ilişkisinden kaynaklanan diğer bir aidiyet unsuru olarak karşımıza çıkıyor. Nostalji, kolektif hafıza ve yemek pratiklerinin kent kimliğinin inşasında önemli ölçüde belirleyici olduğu anlaşılıyor.

Kendimizi çok boşlukta hissediyoruz. Neden Eskişehir'deyim sorguluyorum. Hâlbuki Eskişehir çok güzel bir yer ve tam yaşanabilecek bir şehir. Ama ben Antakya'ya uzak olduğum için suçluluk hissediyorum. Biraz daha yakın olsam belki daha az suçluluk hissedeceğim. Geçen haftaya kadar Antakya dışında bizim için her yer aynı diyorduk. Antakya aşığı bir insanım. Antakya'da doğdum. İskenderun'da büyüdüm. Antakya'ya gelin geldim. Antakyalılar olarak biz vermeye alışmışız almaya değil. Biz hep veren eliz. Bunu övünerek söylüyorum. Antakyalılar konuşurken hep övünürler gibi gelir insanlar anlamlandıramazlar. Ama ben mesela hep sosyal medyada paylaşılmıştır bir Antakyalıyla aynı evde oturacaksın hep koli gelir. Antakyalılar birini uğurlarken de geldiklerinde de hoş geldiniz derler. Antakya'ya aşık olmak için sebeplerimiz var. Bunlar başka yerlerde yok. Birçok kültürle bir arada yaşayabilen bir insanım. Ama Antakyalı olmak başka bir şey. Antakya'ya gelen insan aç kalmaz. Antakyalıya her gün bir bayramımız var bizim o hayırlarla yapılan. Yiyecekler pişirilerek dağıtılır. Bayrama gelen insanlar doyurulduktan sonra artan yiyecekler arabalara, yoldan geçen tanımadığımız insanlara dağıtılır. İşte Antakyalılığın bizim kültürümüzün özünde yatan bu. İnsanlık ön planda. O nedenle Antakya'ya aşığım. Farklı kültürlerin birbirleriyle

yaşamalarını ana kaynaklarından biri de bu vericilik. Antakya'da gerçekten hoşgörü hissediyorsunuz. (D.G. kişisel görüşme, kadın, 55 yaşında, öğretmen, çalışmıyor, Antakya, Eskişehir'de yaşıyor).

D.G. anlatısında Antakya'dan uzak olmayı *suçluluk* duygusuyla ilişkilendirmiştir. Hatay'a daha yakın bir şehre taşınmanın bu duyguyu hafifleteceğini düşünmektedir. *Kentten uzaklaştıkça nefes alamama, uzaklaşınca suçlu hissetme* vb. duygular farklı görüşmecilerden sıklıkla duyduğum ifadeler arasında yer almaktaydı. Buna ek olarak bu anlatıda da kent aidiyetini anlamamızı sağlayan *bizim, bizim kültürümüz* ve *Antakyalılar olarak bizim* ifadelerine de rastlanmıştır. Görüşmeci Antakya'ya olan bağlılığını, *aşk* ilişkisine benzetmiştir. Antakyalıların kentlerine yönelik anlatıların övünme şeklinde algılandığını ancak öğrencilerin ailelerinden içerisinde yöresel gıdaların olduğu koli göndermeleri, bayramlarda dağıtılan *hırisi*'nin herkese dağıtılması vb. pratiklerin Antakya kültürünün özünü oluşturduğunu, farklı kültürlerin iç içe yaşamalarının da altında yatan unsurların *cömertlik* ve *paylaşım* olduğunu ifade etmiştir. Dini bayramlarda pişirilen ve halka dağıtılan *hayır* olarak ifade edilen yiyeceklerin kent içerisinde *birlik* ve *beraberliği* güçlendirdiği ve bu özelliğiyle Antakya'nın *farklı* olduğu vurgulanmıştır.

Biz farklıyız Hataylı olarak gerçekten. Ben gurur duyuyorum. Gözümüz doyacak bizim. Sofrayı dolduracağız. Bir göz lezzeti olmalı insanın. Bayramda metrelerce sofraya dizilirdi. O bize gurur verirdi. Misafir geleceğinde sofraya döşenir. Bizim kahvaltılık kültürümüz de var. Bizim bir saatimiz kahvaltılık hazırlamakla geçer. (A.H. kişisel görüşme, lise, çalışmıyor, Kırıkhan, Eskişehir'de yaşıyor).

A.H. anlatısında Hataylıların *sofrayı doldurmak, göz lezzeti, sofranın döşenmesi* gibi bir anlayışa sahip olduklarını ve bu özelliklerin Hataylıları 'özel' kıldığını *biz farklıyız* ifadesiyle aktarmıştır. Ayrıca bu durumdan dolayı *gurur* duyduğunu da ifade etmiştir.

Birlikte Yaşama Kültürüne İlişkin Anlatılar

Mersin de bizim şehrimiz ama ben öleceksem kendi memleketimde ölmek isterim. Medeniyet şehri benim için. Özel bir şehirdir herkesi ağırlayan. Büyükten küçüğe sevgiyi saygıyı gösteren ikramlarda kim olsa olsun yabancı ya da değil

kenetlenmiştik. Biz Antakya kenetlenmiş bir şehirdi. Biz öncelikle insanız her yerde doğmuş, büyümüş olabiliriz. Ama Antakya öyle bir şey ki Antakya'ya girdiğin zaman ayrı bir enerji alırsın. Antakya merkezde iki türbemiz var. Kurban olduğum Allah'a yerinden kıpırdamamış. Bizim bayramlarda herkes bizim için birdir. Hıristiyan, Kürt, Alevi, biz bu yüzden Hatay'ı seviyoruz. Çoğu insan kendi memleketini bırakıp Hatay'a gelmiştir. Biz buraya geldik belki kurban olduğum Allah ikinci bir şans vardır. Nasıl atalarımız el birliğiyle her şeyi yaptı, öğretti gençlere. Ulu önder Atatürk'ümüz de her şey gençler dedi. Biz gençlere örnek olacağız. (D.H. kişisel görüşme, kadın, 44, lise, çalışmıyor, Samandağ, Mersin'de yaşıyor).

D.H.'nin anlatısı kent ile kurulan *kuvvetli* bir ilişkiyi anlatmaktadır. Görüşmeci öleceksem kendi memleketimde ölmek istiyorum diyerek kente duyduğu aidiyeti anlatmaktadır. A.H.'nin anlatısında da karşılaştığımız gibi D.H. de *medeniyet, sevgi ve saygı içerisinde yaşamak* ifadelerine vurgu yaparak Hatay'ı kentin bu yönüyle özel bir konuma yerleştirmiştir. Buna ek olarak D.H. Atatürk'ün gençlere verdiği önemi hatırlatarak kendilerinin de gençlere örnek olmaları gerektiğini ifade etmiştir.

Kesinlikle bizim kültürümüz farklı. Komşuluklarımız farklı. Bir insanı seversen içten seversin. Bilmiyorum bağlılık var Antakya, Hatay halkında. Herkes birbirini kolluyor. Hataylılık bir beraberliktir benim için. Hiç kimsenin inancından dolayı ayrım yaptığını görmüş değilim. Bizim alt komşumuz Hıristiyan'dı. Biz çok iyi anlaşıyorduk. Hıristiyan olduklarını çok sonra öğrendim. Bir kere bile sordumuz yok. Bu konu hakkında konuştuğumuz yok. Biz insanı insan olduğu için seviyoruz. Neye inanıyor bizi ilgilendirmez. Antakya'yı farklı kılan samimiyeti. Antakya'da herkes birbiriyle akraba. Birbiriyle samimi. Herkesin bir yerden birbirleriyle bir bağlantısı var. Orada herkes birbirlerinin yaşam biçimine saygı duyar. Ayak uydurur. Biz onların adetlerini biliyorduk onlar bizim adetlerimizi bilirdi. Sofralarımızı paylaşıyorduk. Farklı inançlardan müşterilerim vardı ve severek alıyorlardı. Hıristiyan, Türk,

⁷ Antakya'da yaşayan Alevilerin dini bayramlarda odun ateşinde kazanlarda pişirdikleri koyun eti ve buğdaydan yapılan yemek.

yabancı Arap vardı herkes vardı. Burada ayrımcılık yok. Her türlü insanla oturuyoruz. Kahvaltımızı paylaşıyoruz. (G.L., kişisel görüşme, 58, kadın, lise, emekli, Antakya, Eskişehir’de yaşıyor).

G.L. anlatısında *Hataylı olmak* ifadesini *beraberlik* ile ilişkilendirmiş, *bizim kültürümüz farklı* ifadesiyle Hatay’ı *özel* tuttuğu anlaşılıyor. Bu ifade, Bilgin (2011 s. 43)’in [k]ent ile yerel halkın bütünleştiği, kent sakinlerinin kendilerini farklı gördüğü ve diğerleri tarafından farklı algılandığı bir durumda gerçekleşmektedir. Kentlilerin *bizim insanımızı farklıdır* veya *biz farklıyız* düşüncesi diğerleri tarafından da onaylanmaktadır” bakışıyla örtüşmektedir. Diğer görüşmeciler gibi G.L.’nin de anlatısında *ayırım yapmama, insanlık, samimiyet, yaşam biçimine saygı duyma, karşılıklı geleneklerin bilinmesi ve uyum sağlamak, sofra paylaşımı, herkesle ticaret yapma* vb. bir arada yaşama kültürü oluşturan özellikler ifade edilmiştir.

Biz doğma büyüme Antakyalıyız. Bayramlarda birbirimize gider geliriz. Kimse kimseye karışmaz. Ne pişirirse yemekte veririz. Kimse kimseyi yargılamaz. Ben bilirim Müslüman bayramlarını. Onlar da gelip benimle Paskalya bayramında bayramlaşırlar. Bunu başka yerde anlatırsam çok garip geliyor. Bizim kültürümüz çok başka. Yaşayış kültürümüz, dinlerimizin iç içe geçmesi insanların bir arada yaşaması. Biz çok farklıyız. Başka yerde biz yapamayız.(Z.K., kişisel görüşme, kadın 34 yaşında, öğretmen, Antakya, Antalya’da yaşıyor)

Z.K. Hataylıların *biz çok farklıyız, bizim kültürümüz ve yaşayış kültürümüz çok başka* olduğu yönündeki görüşünü, bir arada yaşayan kültürlerin birbirlerinin inançlarını, dini ritüellerini bildiğini ve birbirlerinin özel günlerinde bayramlaştıklarını bu nedenle böylesi bir arada yaşam kültürünün kenti özel kıldığını dolayısıyla başka bir şehirde uyum sağlamanın güç olduğunu belirtmiştir. Yukarıda anlatıda geçen ifadeler, görüşmecinin kente olan bağlılığını göstermektedir.

Hataylılar birbirini çekiyor. Bambaşka bilmiyorum. Hataylı olmak kardeşlik duygusunu hiç tanımadığımız insanlarla bir anda sohbet ederiz, konuşuruz, samimi oluruz. Bu her yerde yok. Hataylılarda var en fazla. Hamam yolunda Hataylılar bir şey yapmıştı kadınlar için. Ben de orada Hataylıları aradım. Burada Hataylı var

mı? diye sordum. Hataylı buldum, sohbet ettim. Tanıştım. Alışveriş yaptım. Bambaşka bir şey birbirimizi arıyoruz (T.Y., kişisel görüşme, kadın, 55 yaşında, çalışmıyor, Antakya, Eskişehir’de yaşıyor).

T.Y. Hataylı olmayı *kardeşlik* duygusuyla ilişkilendirmiştir. Bu duygu hiç tanımadığınız halde Hataylıların birbirleriyle konuşmaya başlaması, sohbet etmesi ve samimiyet kurabilmesi olarak ifade edilmiştir.

Hayatımız allak bullak oldu. Havra (sinagog) yıkıldı. Ben 70 yaşındayım. Bir ömür geçirdim Antakya’da. Ben nasıl unutabilirim. Hataylı, Antakyalı olmayı kelimelere sığdıramayız. Bu böyle anlatmakla olmaz. Antakya’da yaşamak lazım. Antakya’yı bilmek lazım. Antakya’da bir ömür geçirmek lazım. Bu lafta söylenecek bir şey değil. Bunu birebir yaşamak lazım. Sen geldin konuştuk. Bugün seninle konuşuyoruz yine. Antakyalılık budur yani. Başka bir şey değil. (H.K. kişisel görüşme, erkek, 70, emekli, Antakya, İstanbul’da yaşıyor).

Hatay Musevi cemaatinden H.K. anlatısında, Hataylı olmanın *kelimelerle ifade edilemeyeceğini* yaşamak gerektiğini belirtmiştir. Öte yandan *Sen geldin konuştuk. Bugün seninle konuşuyoruz yine. Antakyalılık budur yani.* ifadesiyle görüşmeci benim Antakyalı Müslüman ve kendisinin ise Antakyalı Musevi olmasını işaret ederek bizim bir araya gelmemizin Hatay’da farklı inanca sahip cemaatlerin bir arada yaşama kültürünün sembolik bir temsili olduğunu ve aynı zamanda *Antakyalı olmayı* ifade ettiğini belirtmiştir.

Hataylı olmaktan gurur duyuyorum. Hatay’da her kesimden var. Mozaik burası. Hıristiyan olsun Yahudi olsun Ermeni’si olsun, Arap’ı olsun, Kürdü olsun, Laz’ı olsun hep beraber biz Özbekler biz de geldik beraber olduk. 45 sene burada yaşıyorum. Burada Antakyalıyık deniyor ya biz de Antakyalıyık. Hataya gelince kuşu kafesten bırakmış gibi olduk. Öbür tarafta kafesin içinde idik. Buraya alışmışız. Buranın milleti şimdi biliyor musunuz burada böyle Arap göçmenler gelmiş, Afganlar gelmiş diye böyle ayrımcılık yok. Ben Hataylıyım. Benim başka bir memleketim yok. Son memleketimiz. Biz buralıyız.

Hataylıyız biz sonuna kadar ve Türk'üz. Bizim ayrı gayrımız yok. Hepimiz Arap'ıyla, Kürt'üyle, Çerkez'yle Alevi'siyle beraberiz. Kimse kimseye karışmıyor. Allaha şükür kardeş gibi yaşıyoruz. Çok şükür iç içeyiz. (Ö. H., kişisel görüşme, 59, erkek, ilköğretim, emekli, Antakya'da yaşıyor).

Ö.H. ise anlatısında diğer görüşmecilerle benzer şekilde Hatay'da farklı inanç ve kültürel yapıların bir arada yaşadığını, Hatay'ın *mozaik* olduğunu, her grubun *ayrı gayrı* olmadan *kardeş* gibi yaşadıklarını ifade etmiştir. Görüşmeciye göre Hatay'da yaşamak, *kafesten serbest bırakılmış bir kuşa* benzetmiştir.

Yer'e Olan Bağlılık ve Aidiyete İlişkin Anlatılar

Ben Antakyalı olmaktan gurur duyuyorum. İnsan Hatay'da Antakya'da Altınözü'nde gezerken Samandağ olsun ana dilini konuşuyor. Gezebilirsin. Ben Antakyalı olmayı çok seviyorum. Mesela can sıkıldı mı Antakya da kilisenin önünde fotoğraf çektiriyorduk. Canımız sıkıldı Habibi Neccar'ı ziyaret ederdik. Ulu cami de namaz kılardık. Çok güzel bir duygu Hataylı olmak. (L.N., kişisel görüşme, kadın, 38, ilköğretim, Altınözü, Eskişehir'de yaşıyor).

Birçok görüşmecinin anlatısında olduğu gibi L.N'nin de düşüncelerinde yer alan *Antakyalı olmaktan gurur duyuyorum*, *Ben Antakyalı olmayı çok seviyorum* ifadeleri, kente olan bağlılığını göstermektedir. Buna ek olarak görüşmeci Antakya'da birbirlerine çok yakın mesafelerde yer alan ve depremde zarar gören kentin sembol alanları olan Ortodoks kilisesi, Habib-i Neccar Cami ve Ulu Cami vb. tarihi sembol mekânlara dikkat çekmiştir. Kentin kültürel çeşitliliği, görüşmeciye göre kenti *ayrıcalıklı* kılmış ve bu nedenle *Antakyalı olmayı sevdiğini* söylemiştir. Tarihi binalar, dini mekânlar vb. hafıza mekânları kent kimliğinin önemli bir bileşeni olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ben Antakya'nın sokaklarında büyüdüm. Hıristiyan sokaklarında değil bilakis o Antakya'daki Müslüman kardeşlerimizin içinde büyüdüm ve Müslüman ailelerin mahallelerindeki tek Hıristiyan çocuktum. Tek Hıristiyan aile bizdik... Antakya benim için tarihsel manevi anlamda çok büyük önem taşıyor. Antakya gibi yok. Bir nefes alamama hali vardır ya Antakya da yaşıyor hissediyorum. Biz hayatımızı boyunca Alevi, Müslüman kardeşlerimizle bir ekmeği bölüşmüş insanlarız Antakya'da. Onlar da

bizler de Antakya'dan uzaklaşınca nefes darlığı çekiyoruz. Onlar da diyorlar ki biz Antakya'ya yaklaşırsak en azından yaşarız diyorlar. Hani bir alet olsa da gösterse Antakya Hristiyanlarını gösteren. Antakya halkı Arsuz'da, Altınözün'de, Samandağ'da, Tokaçlı'da böyle Antakya'ya en yakın yerlerde. Antakya düzelsin de gidelim diye bekliyoruz. Ben Antakya çocuğuyum. 60 yaşına da gelsem Antakya'nın çocuğuyum. Yani ne kadar büyüsem de o mahallede gezen top oynayan Mehmet'yle, Ali'siyle, Hasan'ıyla maç yapan Ayşe'siyle, Fatma'sıyla Helen'yle, Kristin'yle oynayan bir çocuktum. Hayatım boyunca da hep böyle yaşadım. Biz Antakya'da sadece zaman geçirmiyorduk. Ağzı doldururcasına söylüyorum Antakya da yaşıyorduk diye. Onurlu ve sevgiyle bir yaşamın simgesidir bizim Antakya. Bizim İncilimizde kutsal kitabımızda der ki İsa'nın öğrencilerine ilk olarak Hıristiyan (mesih) adı verildi. Her kültüre, her topluma bir çatı oldu Antakya. Paskalya bayramımız deprem olduktan sonra o molozların tek tek taşları ayıkladık bir alan açtık o molozların tam ortasında en kutsal bayramımız olan Paskalya bayramımızı yaptık... Bir ara hayatımda ilk defa Hatay'a gittim Antakya'yı görmedim. Çocuklar gibi ağladım. Sadece Antakya'ya gidemedim diye. Demek istediğim o aidiyet duygusu bir aşktır Antakya. Paskalya da imamlarımızın, cami hocalarımızın bizimle yumurta tokuşturması, Ramazan'da onlarla gidip iftar yapmamız, Hıdırellez'de gidip hrisi yememiz, onların bize gelmesi budur Antakya. Antakya bu hoşgörü içinde yaşayışın şehridir. Antakya Asi nehrinin ayıramadığı iki yakanın şehridir. Affan Kahvesinde bir bici bici yemeden, köprüde o güzel künefesi, müşebbek tatlısı, yemekleriyle, Habibi Neccar Camisiyle, Ulu camisiyle, Sarımiye camisiyle, Antakya kilisesiyle, Havrasıyla, Cem eviyle her şekliyle Antakya'mız bizim onurlu ve saygılı bir yaşamın simgesidir... Çok kalbim ağrıyor anlatamam duygularımı. İyi ki Antakyalıyım. İyi ki Antakyalı olmuşum. O şerefe nail olmuşum diyorum. Gidenler geri dönmeliler. Biz Hıristiyanlar olarak

geri döneceğiz. Ama Hıristiyanlar Müslümanlar olmadan Antakya'da yaşayamazlar. Müslümanlarda Aleviler olmadan bir ortamda yaşayamazlar. Bir birleşimdir Antakya. (P.A. kişisel görüşme, erkek, yüksek lisans mezunu, 31 yaşında, teolog, Antakya, Altınözü'nde yaşıyor).

P.A.'nın anlatısında da genel anlamda Hataylılar için sıklıkla özdeşleştirilen *hoşgörü* ifadesiyle karşılaşılmıştır. Hoşgörü ifadesi ile anlatılmak istenen *bir arada yaşama, farklılıkları kabul etme* vb. değerlerin olduğu esnek bir toplumsal yapıdır. Antakya'dan uzaklaştıkça *nefes darlığı çekme* ifadesi kente olan aidiyet duygusunun psikolojik bir yansımasını ifade ediyor gibidir. İnsanlar duygusal ilişki kurdukları kentlerini, mitselleştirirler. Arzulanan bir kenti Caland (2003) “[b]ir kenti sevmek, orada yaşamak, onu koklamak, onu işitmek, onun tadına bakmak ve dokunmaktır. Bu demektir ki insan bir kenti tüm duyularıyla kavrayabilir” cümleleriyle anlatmaktadır (akt. Bilgin, 2011, s. 26). Bu anlatıda da benzer şekilde görüşmecinin kenti tüm duyularıyla içselleştirdiği anlaşılmıştır. Aynı zamanda görüşmeci kendini *Antakya çocuğu* olarak da nitelendirmiştir. Buna ek olarak görüşmecinin, *İyi ki Antakyalıyım. İyi ki Antakyalı olmuşum. O şeref nail olmuşum diyorum* ifadeleri kente olan duygusal bağlılığını göstermektedir. Öte yandan görüşmecinin Antakya'nın Hıristiyanlık tarihinde de önemli bir kent olması nedeniyle Hıristiyan cemaat için de önem taşıdığını vurgulanmıştır. Antakya'nın Hıristiyanlar için hac yeri olarak kabul edilmesi, Hıristiyanlığın ilk olarak Antakya'dan dünyaya yayılması, ilk kilisenin Antakya'da inşa edilmesi vb. nedenlerle Antakya dünya kültür mirası açısından da önem kazanmaktadır.

Ben hayatımda bu kadar ağlamadım. Her gün ağlıyorum. Müziği açıyorum bir kelime ağlamama sebep oluyor. Çünkü Antakya'dan bir şey hatırlatıyor o cümle. Oturuyorum çocuk gibi ağlıyorum... Ben deprem olduğunda 5 Şubat'ta tıraş olmuşum. Çıktım 04:17'de kurtuldum. Sağ çıktım. Gün ışıdı baktım biraz aşağı indim Antakya tamamen yok olmuş. Lanet olsun dedim. Başımı ellerimin arasına koydum dua ettim dedim ki Rabbim ben tekrar evimin musluğunu, suyunu açana kadar ben yüzme ustura vurmayacağım. Böyle bir adak adadım Rabbime. Antakya'ya evime dönene kadar sakalımı kesmeyeceğim

dedim. Bu yasım, sakalım Antakya için benim. Akrabalarım için. Bizim için Antakya hayattır. Antakya kültürünü yüzyıllardır Antakya'da yaşayan insanlardaki şehre olan aidiyet çok güçlü. Gerçek Antakyalı çok lüks bir yerde yaşıyor olmasına rağmen Antakya'ya döneceğim diyen insandır. Her gittiğimde o toprağa indiğimde gözümde bir umut ondan sonra Antakya'nın o halini gördüğümde gözyaşları o halde görmek. Sanki çocuğumu kaybetmiş gibiyim. Elinden oyuncağı alınmış bir çocuk gibi oluyorum. Geri döneceğim için alt ve üst komşuyla diyalog bile kurmuyorum. Çok sıcak ilişki kurarım da çevre edinirim de Antakya'ya ihanet etmiş gibi olurum o yüzden kendi kabuğuma çekildim. Ben Antakya'dan o kadar uzaklaşmam. Mersin bile bana çok ıstırap verdi. Antakya'ya ihanet ediyorum diye. Belki depremden sonra bizi ayakta tutan umut o. Depremden önce bazen ben de mırın kırın ederdim. Bu yabancılar ne buluyor Antakya'da diye. Hep söyledim. Antakya kıcı kırık küçük bir yer diye. Yıkıldı depremden sonra meğerse yıkılan bizmişiz. Antakya bizmişiz. Biz depremden sonra 13-14 hafta boyunca Mersin'den Antakya'ya gidiyorduk. Saat 12'de yıkılmış Protestan kilisemiz önünde pazar ibadetimizi yapıyorduk. 14 hafta sonra bir ev kiraladık. Pazar günleri orada ibadet ediyoruz. 30-40 kişi oluyoruz. Mersin'den dönüyorum, yerleşiyorum ailemle. Amacımız Antakya'ya yaklaşmak. Kokusundan ayrılamıyoruz. Hepimiz öyleyiz. Antakya havası geliyor bana. Ondan vazgeçemiyoruz. Ağlıyorum. Bizim için Antakya hayattır. Havasını, suyunu, o kültürünü alan herkes size aynı cevabı verecek. Antakya her şeymiş bizim için. Çocukluğum orada, atalarım orada, atalarımın kemikleri orada. Ablam öldü. Benim yetmiş ceddim Antakya'da neden ablam Mersin'de gömülsün. Antakyalı benim ablam. Antakya aile mezarlığımızda gömülecek dedim. Ruh olarak Rabbin yanında ama beden olarak annemin, babamın, dedemin orada olacak. (G.H., kişisel görüşme, 58 yaşında, erkek, emekli, ilkökul, Antakya, Mersin'de yaşıyor).

G.H'nin anlatısı da diğer görüşmeciler gibi Antakya'ya olan aidiyeti, sevgiyi, özlemi ve umudu anlatmaktadır. Komşularına, arkadaşlarına duyduğu özlem nedeniyle geri dönmeyi düşünmektedir. Bilgin (2011, s. 20), insanların kent içindeki mekânları işaretlediği ve sahiplendiğini, yaşam alanına anlamlar yükleyerek başka yerlerden ayırdığını ve bir kimlik oluşturduğunu belirtir. Bu yerlere de kök saldıklarını ve bir kimlik yeri olarak inşa ettiklerini vurgular. İnsanın bir kenti özelleştirerek kendimizin kılma eğiliminde olduğumuzdan bahseder. Bir başka deyişle insanlar mekânı başkasınınkinden ayırt eder ve *kendi yeri*'ne, *yuva*'ya dönüştürür. Bu yaklaşım görüşmecinin *meğerse yıkılan bizmişiz. Antakya bizmişiz, Antakya'ya ihanet etmiş gibi hissediyorum, sanki çocuğumu kaybetmiş gibiyim, elinden oyuncuğu alınmış bir çocuk gibi oluyorum, kokusundan ayrılamıyoruz ve bizim için Antakya hayattır* gibi ifadelerinden de anlaşılmaktadır. Görüşmeci kenti, kendisiyle özleştirmiş ve yıkılmasının *kendisinin de yıkılması* olarak değerlendirdiği görülmüştür. Birçok anlatımda benzer şekilde görüşmecilerin, kendilerini kentle özdeşleştirdiği anlaşılmıştır. Buna ek olarak bu ve buna benzer ifadeler "bireyin benliğinin vücut bulduğu, imajının yansıdığı bir yer, daha da önemlisi kendi imgesini gördüğü, kimliğinin dışsallaştığı bir yer haline gelmiş olduğu söylenebilir. Bu sürecin sonunda yer kimliği, kimlik yeri haline gelir. İnsanın bir yeri *kendi yeri, evi* olarak görmesi, bu yerde mahremiyetinin yoğunlaştığının işaretidir" (Bilgin, 2011, s. 28). G.H'nin Mersin'de vefat eden ablasının, Antakya'da bulunan ata mezarında gömülmesini istemesi bir yandan ablası için *Antakyalı benim ablam* ifadesiyle kent aidiyetini diğer yandan ise Hıristiyan cemaatin *hışhaşi* oda (ata) mezar geleneğini⁸ Eraslan (2020) işaret ettiği anlaşılmaktadır.

Hataylılık, misafirperverlik, samimiyet, içtenlik, iç içe insanlar. Evlere gidip gelme, akrabalara yani. Bir de orada biz denize gözlerimiz alışmış. Biz burada işten çıkınca gidecek yer yok yani. Denizi insanın gözü arıyor. Çok gider miydim ama görürdüm. Çocuklar çok zorlandılar. Geri dönmek istediler. Ama şimdi uyum sağladılar (Ö.H., kişisel görüşme, kadın, ilköğretim, eşinin işletmesinde çalışıyor, İskenderun, Eskişehir'de yaşıyor).

Ö.H. anlatısında *Hataylılığı, misafirperverlik, samimiyet* ile yer'e olan özlemini ise *denizi insanın*

gözü arıyor ifadesiyle dile getirmiştir.

SONUÇ

Hatay, en eski çağlardan bu yana kesintisiz iskân edilmiş, önemli ticaret yolları üzerinde olması nedeniyle birçok halkları kendine çekmiş, tarih boyunca göç almış ve birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Bu tarihsel süreç içinde bir arada yaşayan toplulukların oluşturduğu toplumsal yapı, birçok halkın *birbirlerini anlama, farklılıkları zenginlik olarak görme ve esnek olma* gibi birçok özelliği beraberinde getirmiş olduğu söylenebilir. Kültürel miras olarak kuşaklar boyu aktarılan bu yapı, bireylerin kendilerini huzurlu ve güvende hissettikleri kültürel bir alana dönüşmüştür. Kentin gerek tarihi ve coğrafi özellikleri gerekse bahsi geçen sosyal ilişkilerin esnekliği kent ile sakinleri arasında aidiyet ve bağlılık duygularını inşa ettiği gibi aynı zamanda *Hataylılık* duygusunun da oluşmasına katkı sağladığı görülmüştür. Buna ek olarak Hatay'ın anavatana kavuşma sürecinde verilen mücadele, Hataylıların doğup büyüdüğü bu kenti *özel* kılmış, Atatürk'ün emaneti olarak değerlendirdikleri memleketlerinin yeniden ayağa kaldırılması ve kentin gündelik hayata kavuşmasında kendilerinde kentlerini terk etmeme ve geri dönme hususunda sorumluluk duygusu oluşturduğu gözlemlenmiştir.

Anlatılara genel olarak bakıldığında Hataylıların kentlerine karşı kuvvetli sosyal ve duygusal bağlar kurdukları anlaşılmıştır. Görüşmecilerin çoğu zaman birbirlerinin yerine kullandıkları Hataylı ya da Antakyalı olmaya ilişkin duygu ve düşüncelerin, *birlikte yaşama kültürüne, yer aidiyetine ve mutfak kültürü* çerçevesinde şekillendiği görülmüştür. Görüşmelerde *biz farklıyız* ifadesiyle sıklıkla karşılaşılmıştır. Buna ek olarak *memleketim, toprağımız, Antakya çocuğuyum, Antakya hayattır, Hataylıyım, İyi ki Antakyalıyım, İyi ki Hatay'da yaşıyorum, Hataylı olmaktan gurur duyuyorum, Antakyalı olmayı seviyorum, Çok güzel bir duygu Hataylı olmak, Antakyalı olmayı kelimelere sığdıramayız. Yaşamak lazım* gibi anlatılarda sıklıkla karşılaşılan bu ifadeler, kişilerin kent aidiyetini ve yaşadıkları kente olan bağlılıklarını göstermektedir.

Görüşmecilerin anlatılarına bakıldığında *Hataylılık* olgusunun dayanaklarına ilişkin çıkarımlarımızın en başında *hoşgörü, saygı ve sevgi çerçevesinde bir arada yaşama kültürü, farklılıklara karşı saygılı olma, medeniyetler şebri* vb. ifadelerin öne çıktığı görülmüştür. Buna ek olarak görüşmeciler *kentten kopamadıklarını*, uzak kalmanın yarattığı psikolojik baskıdan bahsetmişlerdir. Bu durum *uzaklaştıkça nefes alamama, kentin kokusuna ihtiyaç duyma* şeklinde tarif edilmiştir. *Emanet gibi olma, ait değilsiniz, bizim yaşantımız değil, Hatay dışında kafeste gibiyiz* ifadeleri göç ettikleri yerlerde

⁸ Detaylı bilgi için bkz. Eraslan, A. (2020). Kinship Forever: Patrilineal Settlement of Thousands of Years, Ancestral Chamber Hishashe, *Turkish Studies- Comparative Religious Studies*, 5(4), 507-529.

her ne kadar içtenlikle karşılaşılsalar ve bu durumu minnetle ansalar da psikolojik olarak uyum sorunuyla karşılaştıkları anlaşılmaktadır.

Görüşmecilerin, farklı dini grupların birbirlerinin bayramını kutlamasının vb. paylaşımların *bir arada kardeşçe yaşam, hoşgörü, sevgi, saygı ve onurlu bir yaşam* vb. kavramlarla tarif edildiği ve bu durumların Hatay'ı *özel* kıldığı düşünülmektedir. Bu durum Hatay'da bir arada yaşayan yerel halkın etkileşime bağlı olarak bir arada inşa ettikleri ortak yaşam alanında, dayanışma ve yardımlaşma içerisinde oldukları görülmektedir. Bu uyum, görüşmecilerin esneklik ve bütünlük içerisinde *Hataylılık* ve kent aidiyeti ile şekillenen ortak bir sosyokültürel yapı oluşturduklarını işaret etmektedir. Alanda sıklıkla karşılaşılan *kendi memleketimde ölmek isterim, elinden oynacağı alınmış çocuk gibiyim, çocuğumu kaybetmiş gibiyim* ifadeleri ise bireylerin kentlerine olan bağlılıklarını göstermektedir. Görüşmecilerde Hatay'a ilişkin duygu ve düşüncelerini *özlem, sıcaklık, bağlılık, uyum, umut, anılar, çocukluk* vb. kavramlarla ifade etmişlerdir. Hatay'ı *özel* kılan diğer bir unsur ise yemek kültürü olduğu anlaşılmıştır. Anlatılar genel olarak değerlendirildiğinde, *birlikte yaşama kültürünün* tarihsel ve ilişkisel olduğu ve bireylerde kentlerine yönelik güçlü bir bağlılık duygusu yarattığı anlaşılmıştır. Birlikte yaşama kültüründen doğan sosyokültürel yapı yüzlerce yıllık kuşaktan kuşağa aktarılan kültürel mirasımızdır. Hatay, çalışmanın ilgili yerinde de bahsedildiği üzere somut kültürel mirasımıza ek olarak sosyokültürel yönüyle de dünya çapında sembol bir kenttir. Bu özelliği yemek kültürüyle de kendini göstermiş gastronomi şehri unvanını almıştır. Hatay'ın *medeniyetler şehri, barış şehri* vb. kavramlarla sembolleştirilen, kenti bu yönüyle dünya çapında belirgin bir konuma taşıyan ve deprem nedeniyle kesintiye uğrayan *bir arada yaşama kültürünün* kaldığı yerden devam etmesini sağlayan çalışmaların sayısının artırılmasının önemi büyüktür.

Kaynakça

- Bennett, J. (2014). Gifted places: The inalienable nature of belonging in place. *Environment and Planning D: Society and Space*, 32, 658-671.
- Beyazıt, E. (2016). *Kent kimliği bağlamında Hatay kent aktörleri gözüyle kentsel kimlikte kırılma noktaları*, [Yayınlanmamış doktora tezi]. Süleyman Demirel Üniversitesi. Isparta.
- Bilgin, N. (2011). *Sosyal düşüncede kent kimliği*, İDEALKENT, 2(3), 20-47.
- Birsel, H. ve Özkaya Duman, O. (2012). Le SandjakEstTurc (Sancak Türktür) İskenderunsancağı sorunsalı, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 13(50), 343-366. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ankuayd/issue/1839/22447>.
- Cengiz, A. K. (2016). *"Bi(r)yerli" olmak: anlatılar ve imgeler üzerinden Antakyalılık*, [Yayınlanmamış doktora tezi]. Ankara Üniversitesi. Ankara
- Cengiz, A. K. (2017). Bir yerli olma bağlamında dedikodu, söylentiler ve Antakyalılık. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(51), 311-327. DOI: [10.16992/ASOS.12594](https://doi.org/10.16992/ASOS.12594).
- Dayı, E. (2002). Hatay Devleti ve Hatay'ın Anavatan'a katılması, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü*,(9)19, 331-340.
- Demir, A. (1998). Antakya ve Antakya tarihinde bir dönem (1098-1268), *Mimarlık Dergisi*, 281, 24-28.
- Demir, A.(1996). *Çağlar İçinde Antakya*, İstanbul: Akbank Yayınları.
- (Deniz) Topçu, K. (2011). Kent kimliği üzerine bir araştırma: Konya örneği. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8(2), 1048-1072.
- Doğruel, F. (2005). *Hatay'da Çoketnikli Ortak Yaşam Kültürü, "İnsanîyetleri Benzer..."*. İletişim Yayınları.
- Duman Özkaya, O. (2019). *Bağımsızlığa Giden Yolda Sancak'tan Hatay Devleti'ne Yerel Basın ve Faaliyetleri (1918-1939)*, Ankara, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Duman Özkaya, O. (2017). *Geçmişin Sesıyla Tarihi Yeniden Düşünmek Üzerine Bir Sözlü Tarih Denemesi (Antakya Örneği 1921-1939 Sosyokültürel Yaşam)*, Adana, Ekrem Matbaası
- Emiroğlu, K. ve Aydın, S. (2003). *Antropoloji Sözlüğü*, Bilim ve Sanat Yayınları.
- Eraslan, A. (2015). *81 İilde Şehir ve Kültür Hatay içinde Hatay'ın İnanç Dünyası*, Hatay Valiliği Yayınları.
- Eraslan, A. (2020). Kinship forever: Patrilocal settlement of thousands of years, Ancestral Chamber Hishashe, *Turkish Studies-Comparative Religious Studies*, 5(4), 507-529.
- Güler, F. (2023). Kuruluşundan XVIII. yüzyıla kadar Antakya ile çevresinin tarihi ve ticareti'ne genel bir bakış. *Dünya Multidisipliner Araştırmalar Dergisi*, 6(Prof. Dr. Durmuş Ali Aslan Özel Sayısı), 158-174.
- Güner, T.,Şahnagül, S. ve Güler, H. (2016). Kent kimliğinin oluşturulmasında kültürel unsurların önemi: Balıkesir üzerine bir inceleme. *PARADOKS Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi*, 12(ÖS), 88-104.
- Gündüz, A. ve Gülcü, E. (2009). XVI. Yüzyılda Antakya nahiyesi (1526-1584). *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(12), 289-323.
- Güngördü, Z. (2020). Kent kimliğinin değişim sürecini geleneksel

- çarşılar üzerinden düşünmek: Antakya-Uzun Çarşı örneği. *Sketch: Journal of City and Regional Planning*, 02(01), 1-23. <https://doi.org/10.5505/sjcrp.2020.40085>.
- Haboucha, R. (2020). *Food Identities at Home and On the Move: Explorations at the Intersection of Food, Belonging and Dwelling*, Routledge.
- Hernandez, B., Hidalgo, M. C., Salazar-Laplace, M. E. ve Hess, S. (2007). Place attachment and place identity in natives and non-natives, *Journal of Environmental Psychology* 27, 310–319. DOI: 10.1016/j.jenvp.2007.06.003.
- Hiruy, K. (2009). *Finding home for away from home: Place attachment, Place-identity, belonging and resettlement among African-Australians in Hobart*. [Unpublished doctoral dissertation]. University of Tasmania.
- Kapaklı, Z. G. (2019). *Kent planlamasında kent kimliği; Şanlıurfa örneği*, [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Harran Üniversitesi. Şanlıurfa.
- Kaypak, Ş. (2010). Antakya'nın kent kimliği açısından irdelenmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(14), 373-392.
- Koyuncu, A. (2014). Kimliğin inşasında kent: Konya örneği. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 8(2), 155-179.
- McCreanor, T., Penney, L., Jensen, V., Witten, K., Kearns, R. ve Moewaka Barnes, H. (2006). Senses of place 'This is like my comfortzone': Senses of place and belonging within OruĀmo/Beachhaven, *New Zealand Geographer*, 62, 196-207.
- Miller, L. (2006). Being and belonging. [Unpublished doctoral dissertation]. University of Tasmania.
- Miller, L. (2003). Belonging to country - a philosophical anthropology. *Journal of Australian Studies*, 27(76), 215–223. <https://doi.org/10.1080/14443050309387839>.
- Özgül, M. (2017). Kolektif ve bireysel kimlikler bağlamında sosyal bütünleşme. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(28), 383-400.
- Özkaya, O. (2022). Etnografik belgeler üzerinden tarihte bir kent ve dönemin izini sürmek (20. asrın ilk yarısında Antakya). *Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(49),421-442.
- Payaslı, V. ve Özkaya, O. (2020). *Anılar, Tefrikalar ve Arşiv Belgeleri Işığında Fransız İşgali Yıllarından Bağımsızlığa Hatay*, Ankara. Gece Yayınevi.
- Siyavuş, A. E. (2023). Zonguldak kent kimliği bileşenlerinin coğrafi analizi. *Kalem Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi* 2025, 15(1), 1-21, DOI: 10.23863/kalem.2023.268.
- Sözer, A. (2019). Göç, toplumsal uyum ve aidiyet. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(28), 418-431. <https://doi.org/10.35675/befdergi.643948>.
- Tomaneý, J. (2015). Region and place II: Belonging. *Progress in Human Geography*, 39(4), 507-516. <https://doi.org/10.1177/0309132514539210>.
- Twigger-Ross, C. L. ve Uzzell, D. L. (1996). Place and identity processes, *Journal of Environmental Psychology*, 16(3), 205–220, AcademicPress Ltd.
- Williamson, R. (2016). Everyday space, mobile subjects and place-based belonging in suburban Sydney. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 42(14), 2328-2444. DOI: 10.1080/1369183X.2016.1205803.
- Yalçın, M. G. (2017). *Göç Psikolojisi*, Pharmakon Yayınları.
- Yorulmaz, A. (2010). *Birlikte yaşamın kültürlerarası/ dinlerarası ilişkiler ve eğitim açısından doğurguları Hatay örneği*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Ankara Üniversitesi. Ankara.

Elektronik Kaynaklar

- Hatay Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. (2024). Hatay Broşürü. <https://hatay.ktb.gov.tr/Eklenti/103881,hatay-brosur-turkcepdf.pdf?0>. Erişim 04.06.2024.
- Hatay Valiliği. (03.03.2021). Cumhurbaşkanı Tayfur Sökmen Anıldı. <http://www.hatay.gov.tr/cumhurbaskani-tayfur-sokmen-anildi>. Erişim 05.03.2024.
- Hatay Valiliği. İnanç Turizmi. <http://www.hatay.gov.tr/inanc-turizmi>. Erişim 05.03.2024.
- UNESCO Türkiye Milli Komisyonu. (2024). UNESCO Yaratıcı şehirler ağı. <https://www.unesco.org.tr/Pages/88/129/UNESCO>.Erişim 04.06.2024.

2024. Telif hakları yazar(lar)a aittir.

Bu makale Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası (CC BY-NC 4.0) lisansının hüküm ve şartları altında yayımlanan açık erişimli bir makedir.